

Augstākās tehniskās izglītības ērkšķainais sākums Rīgā

Helmuts Guļevskis, Riga Technical University

Kopsavilkums. XIX gadsimta 50. gadu otrajā pusē Rīgas tirdznieciskajās un rūpnieciskajās aprindās bija nobriedusi iecere Rīgā dibināt tehnisku skolu. Skolas projektu izstrādāja privātskolas direktors K.Bornhaupts, bet ieceres īstenošanas organizatorisko pusi uzņēmās Rīgas Biržas komiteja. Projekta apspriešanas gaitā sākotnējā iecere dibināt vidēja līmeņa tehnisku skolu pārauga apņēmībā pēc Rietumeiropas parauga dibināt Rīgā daudznozaru tehnisku augstskolu. Taču projekta virzītāji sadūrās ar nopietnu Krievijas augstākās ierēdniecības pretestību sakarā ar grūtībām saskaņot rietumnieciskās tradīcijas ar Krievijas impērijā pastāvošajām augstākās tehniskās izglītības tradīcijām. Rakstā apkopota dažādos avotos pieejamā informācija par vēlāk ļoti populārās augstskolas – Rīgas Politehnikuma - tapšanu.

Atslēgas vārdi: Bornhaupts privātskola Rīgā, Rīgas Biržas komiteja, Rīgas Politehniskā skola, Rīgas Politehnikums, augstākā tehniskā izglītība.

Ap XIX gadsimta vidu Rīga tirdzniecības un rūpniecības apjomu ziņā bija kļuvusi par trešo pilsētu Krievijas impērijā. Straujā tirdzniecības un rūpniecības attīstība pieprasīja arvien vairāk un vairāk laikmetam atbilstošā līmenī izglītotu speciālistu. Paradoksāli, taču Rīgā šajā laikā joprojām nebija nevienas mācību iestādes tirdzniecības un rūpniecības speciālistu izglītošanai. Speciālistus uz Baltiju aicināja galvenokārt no Rietumeiropas valstīm, kurās tolaik jau bija izveidota trīspakāpju profesionālās izglītības iestāžu sistēma. Augstāko profesionālo izglītību varēja iegūt politehniskajās skolās jeb politehnikumos un tehnoloģiskajos institūtos, kuru mērķis bija gatavot lielo saimniecisko un rūpniecisko uzņēmumu vadītājus – inženierus. Vidējā profesionālā izglītība, savukārt, bija cieši saistīta ar vidēja lieluma uzņēmumiem un gatavoja tehniķus, montierus, mašīnistus un speciālistus, kas spēj vadīt mazus un vidējus uzņēmumus. Zemākā līmeņa profesionālo skolu mērķis bija gatavot prasmīgus strādniekus un amatniekus. Par galveno prasību jebkura līmeņa profesionālajai izglītībai tolaik bija izvirzīta obligāta saikne ar saimniecisko un rūpniecisko darbību, bez kuras tā nevarēja dot iecerēto atdevi. Profesionālās izglītības iestādes galvenokārt dibināja saimnieciskās biedrības, rūpnieciskās apvienības vai lielākās fabrikas un rūpnīcas [1].

Daudzi rīdzinieki, lai iegūtu augstāko tehnisko izglītību, izmantoja vēsturiski izveidojušos ciešos sakarus ar Rietumeiropu un brauca studēt Rietumeiropas tehniskajās augstskolās. Taču tur viņi sastapās ar grūtībām, kas bija saistītas ar izglītības sistēmas atšķirībām¹ Krievijas impērijā,

kuras jurisdikcijā atradās Baltija, un Rietumeiropā, t.sk. arī Vācijā. Rīdzinieki, lai iestātos augstskolā ārzemēs, bija spiesti tur apmeklēt speciālus sagatavošanas kursus. Šāda situācija rīdziniekus neapmierināja, un viņi uzsāka meklējumus sasāpējušās problēmas risināšanai. Rīdzinieku sākotnējā iecere Dr. K.Bornhaupts (*Karl Bornhaupt*) vadīto privātskolu² pārveidot par sagatavošanas priekšskolu mācībām tehniskajās augstskolās nebija realizējama Krievijā tolaik spēkā esošā skolu likuma³ burta dēļ. Ieceres apspriešanas gaitā radās doma dibināt Rīgā vidēja līmeņa tehnisku skolu, kas sagatavotu gan speciālistus praktiskajam darbam, gan studijām Rietumeiropas tehniskajās augstskolās. 1857.gadā K.Bornhaupts pēc Vācijas parauga izstrādāja Rīgas tehnoloģijas un tirdzniecības skolas (*Technologische und Handelsschule in Riga*) iekārtas projektu. Skolai bija nosprausts mērķis „sniegt jauniešiem, kuri nodomājuši darboties tehnikas, augstākās amatniecības nozarē vai tirdzniecībā, iespēju apgūt nepieciešamās zinātnes, kā arī sagatavoties studijām iekšzemes un ārzemju tehnoloģiskajās augstskolās”. Skolā bija paredzēts izveidot 5 sekcijas (Sectionen): 1) mašīnbūves un mehāniskās tehnikas (*für Maschinenbau und mechanische Technik*); 2) dzelzceļu, ūdensceļu un tiltu būves (*für Eisenbahn-, Wasser- und Brückenbau*), 3) tehniskās ķīmijas (*für Technische Chemie*), 4) komerczinātņu (*für Handelswissenschaften*), 5) dažādu nozaru rūpnieciskās ražošanas (*für verschiedene Zweige der Fabrikindustrie*) [5].

Projektu, kopā ar lūgumu atbalstīt tā īstenošanu, 1857.gada 20.decembrī nodeva izskatīšanai Rīgas Biržas komitejā. Biržas komiteja 1858.gada 16.janvārī nolēma projektu apspriest speciāli tam nolūkam sastādītā komisijā un tad ar šo jautājumu griezties Tirgotāju ģenerālajā sapulcē. Komisija⁴ nosprieda,

Krievijas ģimnāzijas, nemaz nerunājot par apriņķa skolām, nenodrošināja Vācijas reālajām ģimnāzijām ekvivalentu vidējās izglītības līmeni. Tikai 1872.gadā Krievijā izdeva jaunus reālskolu statūtus, kas atļāva dibināt sešklasīgas reālskolas ar papildus septīto klasi sagatavošanai studijām tehniskajās augstskolās [2].

² Par K.Bornhaupts privātskolu līdz šim ir atrastas visai skopas liecības, kas neļauj izdarīt neapstrīdamu secinājumu par tās līmeni un mācību saturu. Tomēr netiešās ziņas par tās sākotnējiem mērķiem – sagatavot skolniekus mācībām ģimnāzijas vecākajās klasēs [5] – ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka tā atbildusi apriņķa skolas statusam.

³ Vispārējās izglītības iestāžu iekārtu un mācību saturu Krievijas impērijas Baltijas guberņās tolaik reglamentēja 1820. gada skolu iekārtu likums (kr.: Устав учебных заведений, подведомых Императорскому Дерптскому университету) [3], bet privātskolu tiesības reglamentēja pēc ķeizara norādījuma Valsts senāta 1833. gadā izdots ukazs (kr.: О мерах против умножения пансионеров и частных учебных заведений) [4].

⁴ Komisijas locekļi bija Biržas tirgotāju biedrības pārstāvji G.Tanks (*G.Tanck*), A.Švarcs (*Al.Schwartz*), G.E.Bergs (*G.E.Berg*), J.Armitsteds (*J.Armitstead*), W.T.Sprosts (*W.T.Sprost*) un komisijas rakstvedis bija Biržas komitejas sekretārs H. fon Steins (*H.v.Stein*) [5].

¹ Krievijā studijām tehniskajās augstskolās tolaik uzņēma ar ģimnāzijas vai tai līdzvērtīgas mācību iestādes izglītību, turpretim Vācijas, Austrijas un Šveices tehniskajās augstskolās uzņēma studijām tikai ar reālās ģimnāzijas izglītību.

ka šāda projekta apspriešanā jāiesaista plašākas amatnieku un tehniķu aprindas un ka šādas tehnoloģiskas skolas dibināšana nevarētu būt privāta lieta, bet šāda mērķa sasniegšanai jāapvienojas tirgotāju biedrībām, pilsētu komūnām un bruņniecībai. Ar to šī komisija savu darbību izbeidza.

Taču Biržas komiteja jaunievēlētā enerģiskā priekšsēdētāja J.M.Kuminga (*James Maurice Cumming*) vadībā priekšgājēja uzsāktā projekta virzīšanas misiju turpināja un 1858.gada 8.oktobrī lika priekšā izveidot jauktu komisiju, kurā būtu divi projekta iesniedzēju un divi Biržas komitejas deleģēti pārstāvji⁵. Jauktā komisija nāca pie atziņas, ka, lai darbs sekmētos, jāzaicina lietpratīgs padomdevējs, un 18. novembrī griezās Biržas komitejā ar lūgumu piešķirt šim nolūkam finansējumu. Biržas komiteja līdzekļus neliedza un par padomdevēju daļībai komisijas darbā uzaicināja Hannoveres Politehniskās skolas vicedirektoru profesoru Dr. T.Franki (*Trautgott Franke*), kurš iepriekš līdzīgu stāvokli ieņēmis Drēzdenes Politehniskajā skolā, un tātad vispusīgi un pamatīgi pārzināja tehnisko izglītības iestāžu iekārtošanas un darbības jautājumus [5].

Dr. T.Franke ieradās Rīgā 1859.gada janvārī un uzturējās šeit trīs nedēļas, pamatīgi iepazīs ar vietējiem apstākļiem tirdzniecības un rūpniecības jomā un izteica domu, ka Rīgai nepieciešama nevis vidēja, bet gan augstākā līmeņa tehniskā skola un izstrādāja jaunu Tirdzniecības un amatniecības centrālās skolas (*Centralschule für Handel und Gewerbe*) projektu. Tā pamatā bija ideja izveidot institūtu, kas būtu līdzvērtīgs Vācijas un Austrijas politehniskajām skolām un kas padarītu Baltijas provinču rūpniecības attīstību neatkarīgu no ārvalstīm [Festschrift]. T.Franke postulēja, ka skolai jānodrošina vispārējā izglītība vismaz augstāko apgabala skolu (*die höheren Kreisschulen*) līmenī, tāpat jānodrošina specialitātei nepieciešamā tehniskā priekšizglītība, apgūstot dabaszinātņu pamatus, tīro un lietojamo matemātiku, tēlotāju ģeometriju un zīmēšanu, kā arī jāpārvalda vācu, krievu, franču un angļu valoda. Bez tam skolai jāizveido astoņas nozaru speciālās skolas (*die Fachschulen*): tirgotājiem (*für Kaufleute*), ķīmijas nozares fabrikantiem (*für Fabrikanten chemischer Zweige*), mehānikas nozares fabrikantiem (*für Fabrikanten mechanischer Zweige*), mehāniķiem (*für Mechaniker*), arhitektiem (*für Architekten*), inženieriem (*für Ingenieure*), lauksaimniekiem (*für Landwirthe*) un ģeodēzistiem (*für Geodeten*). Mācības ģeodēzistu speciālajā skolā divgadīgas, lauksaimnieku – div- vai trīsgadīgas, tirgotāju – trīs- vai divgadīgas, fabrikantu – trīsgadīgas, mehāniķu, arhitektu, inženieru – četrgadīgas [6].

Ar izstrādāto projektu Dr. T.Franke vispirms iepazīstināja jauktu komisiju un vēlāk publiskā priekšlasījumā Biržas komitejas sēžū zālē arī plašāku sabiedrību⁶. Nedēļu vēlāk, 25.februārī, jauktā komisija iesniedza gala ziņojumu, kurā tā pilnībā atbalstīja Dr. T.Frankes idejas un iestājās par augstākās

politehniskās un tirdzniecības skolas dibināšanas neatliekamu nepieciešamību. Ziņojumā cita starpā uzsvērts: „Zinātniskā izglītība nepieciešama arī fabrikantiem. Ne viens vien vislabākajos apstākļos dibināts uzņēmums ir bankrotējis uzņēmēja zemās speciālās izglītības dēļ. Ārzemēs daudzas plaukstošas rūpniecības nozares šeit vēl ir pilnīgi nezināmas, turklāt ne tādēļ, ka trūktu uzņēmības vai līdzekļu, bet gan speciālistu, kas tādus uzņēmumus veidotu. Fabriku meistari un inženieri mūsu rūpnīcās galvenokārt ir ārzemnieki, kas prasa nesamērīgi augstas algas un bieži turklāt neatbilst gaidītajam, jo labākie speciālisti atrod izdevīgu darbu arī savā dzimtenē. Taču zinātniska izglītība vajadzīga ne tikai fabrikantiem...” Biržas komiteja lēmumu par tehniskas augstskolas dibināšanu Rīgā pieņēma 1859.gada 10.martā [5].

Nākamie astoņi mēneši pagāja iecerētā pasākuma materiālā un finansiālā nodrošinājuma meklējumos. Lai popularizētu skolas dibināšanas ideju pēc iespējas plašākai sabiedrībai, Biržas komiteja laida klajā brošūru, kurā aicināja Baltijas provinču visas kārtas un aprindas enerģiski piedalīties pilsētas un laukus, rūpniecību, tirdzniecību un lauksaimniecību interesējošajā pasākumā. Citējam fragmentu no tās: „Ievērojot milzīgo ietekmi, kādu politehniskās skolas atstājušas uz tirdzniecības un rūpniecības attīstību Rietumeiropā, kā gan lai arī pie mums katrs saprātīgs patriots nesaprastu, ka sastingums šādā straujas attīstības laikmetā nes sevī bojā eju un tikai garīga un materiāla progresa ceļā var rast ķīlu ilgstošam mūsu zemes uzplaukumam. Visā Krievijas impērijā mostas dzīves progresa gars. No visattālākajām valsts malām mēs dzirdam skaļus saucienus pēc laikmetīgas civilizācijas. Baltijas provinces paliks uzticīgas savai godpilnajai misijai – būt lielajā impērijā par izglītības celmlaužiem, ja tās nodibinās institūtu, kas pavērs mūsu jaunatnei plašu darba lauku, bet valstij izaudzinās inteligentus cilvēkus, kas pratīs tautas vispārējās labklājības interesēs padarīt izmantojamas mūsu zemes vēl neapgūtās materiālās bagātības.” Brošūru daudzos simtos eksemplāru izplatīja visās Baltijas guberņās. Un tikai tad, kad bija saņemti apliecinājumi par finansiālu un materiālu atbalstu, varēja sākt aktivitātes valstiskas atļaujas saņemšanai.

1859.gada 10.novembrī Biržas komiteja skolas statūtu projektu iesniedza Baltijas ģenerālgubernatoram⁷, kurš jau pēc nedēļas to nosūtīja izskatīšanai ministriju līmenī. Projekts bija sastādīts Dr.T.Frankes ideju garā, tajā bija paredzēts, ka skola atradīsies Finanšu ministrijas pārraudzībā un tās kurators būs Baltijas ģenerālgubernators.

Speciālo izglītības iestāžu, tajā skaitā arī tehnisko, dibināšana Krievijā tolaik ar likumdošanas aktiem vēl nebija reglamentēta⁸. Speciālo skolu dibināšana un uzturēšana bija nodota privātās iniciatīvas rokās un, ja netika pieprasīta īpašu valstisku tiesību piešķiršana, jautājumu izšķīra attiecīgās

⁵ Projekta iesniedzējus pārstāvēja – birģermeistars O.Millers (*O.Müller*) un rātskungs G.D.Hermarks (*G.D.Hermark*), Biržas komiteju – A.Tilo (*A.Thilo*) un G.Brands (*G.Brandt*) un komisijas nomainīgais rakstvedis H.fon Steins [5].

⁶ Priekšlasījums Biržas komitejas sēžū zālē notika 1859.gada 19.februārī [6].

⁷ Baltijas ģenerālgubernators no 1848. līdz 1861.gadam. bija ģenerāladjutants kņazs Aleksandrs Suvorovs (1804-1882), krievu karavadoņa ģenerālisumusa A.Suvorova mazdēls.

⁸ Amatniecības un tām līdzīgu tehnisku skolu dibināšanas nosacījumus likumdošanas kārtībā noteica tikai ar 1864. un 1869.gadā izdotajiem noteikumiem „О порядке открытия ремесленных и других подобных им технических училищ” [7,8].

nozares ministrija un skolas statūtus apstiprināja visaugstākajā līmenī. Taču rīdzinieku iesniegtais projekts bija tik neparasts⁹, ka ministri un resoru pārvaldnieki, kuru vērtēšanai saskaņā ar tradīcijām bija nosūtīts jaundibināmās augstskolas statūtu projekts, neuzdrošinājās izteikt savu viedokli un pārsūtīja to viens otram, tādējādi cerot noskaidrot kolēģu uzskatus [9]. Tādēļ projekta izskatīšana un apspriešana negāja tik raiti, kā iepriekšējie sagatavošanās pasākumi.

Sarežģījumi sākās ar to, ka Satiksmes ceļu un sabiedrisko ēku pārvaldnieks¹⁰ bija iesūtījis Finanšu ministram¹¹ iebildumus pret projekta punktiem, kuros bija noteikti arhitektu un būvinženieru izglītošanas un būvdarbu izvešanas tiesību piešķiršanas nosacījumi. Statūtu projekta rediģēšanai 1860.gada aprīlī uz Pēterburgu komandēja Rīgas Biržas komitejas sekretāru H. fon Steinu. Pārstrādātajā statūtu projektā nosaukums „Rīgas Tirdzniecības un amatniecības centrālā skola” bija aizstāts ar „Rīgas Politehniskā skola” (*Statutenentwurf für „eine polytechnische Schule zu Riga”*), bija novērstas Satiksmes ceļu un sabiedrisko ēku pārvaldnieka ģenerāladjutanta K.Čevkina atzīmētās nepilnības un projekts bija sastādīts atbilstoši Krievijas Valsts padomes prasībām [5].

Taču, tā vietā, lai nodotu uzlaboto statūtu projektu apstiprināšanai, Biržas komiteja jūnija vidū saņēma jaunas finanšu ministrs iebildes, svarīgākā no kurām joprojām bija saistīta ar būvdarbu izvešanas tiesību piešķiršanu arhitektiem un būvinženieriem. Saskaņā ar Krievijas būvniecības reglamenta 195.pantu būvdarbu izvešanas tiesības varot piešķirt tikai personām, kuras ieguvušas augstāko izglītību speciālajos būvniecības institūtos. Šajā sakarā bija izvirzīta prasība svītrot no pasniedzamo disciplīnu saraksta civilās būves (*Civilbau*) un inženierzinātnes (*Ingenieurwissenschaften*). Ar šo prasību bija apdraudēts rīdzinieku nodoms dibināt universāla rakstura tehnisku augstskolu jeb tehnisku universitāti, kura aptvertu visas tehniskās zinātnes. Cita starpā, tika apšaubīts arī skolas statuss. Finanšu ministrija noraidīja statūta projektā paredzētos nosacījumus, ka studentiem, kuri sekmīgi nokārtojuši noslēguma pārbaudījumus, tiktu izsniegts diploms un beztermiņa pase, kas atļauj apmesties uz dzīvi jebkurā Krievijas impērijas apdzīvotā vietā, ka viņi izslēdzami no galvas naudas nodokļa maksātāju saraksta, atbrīvojami no karadienesta un miesas sodiem. Ministrija pieprasīja skolas diplomus pielīdzināt amatniecības skolas apliecībām [10].

Sarakste starp Finanšu ministriju un Biržas komiteju ietilpa līdz 1860.gada rudenim. Bija brīži, kad likās, ka visi iepriekšējie pūliņi bijuši veltīgi. Ministrija nepiekāpās, bet arī Baltijas guberņu pārstāvji, kuri bija izteikuši gatavību ziedot līdzekļus visas tehnikas nozares aptverošas tehniskas augstskolas finansēšanai, negatavojās piekāpties. Rīgas Biržas komiteja 1860.gada 11.augustā nosūtīja finanšu ministram

vēstuli, kurā cita starpā minēti šādi kontrargumenti: „No skolas statūtu projekta nekādā gadījumā neizriet nodoms dibināt vienkāršu amatniecības skolu, bet gan runa ir par augstākās skolas dibināšanu. .. Tā vietā, lai atbalsfītu nodomu dibināt tāda veida institūtu, kāds Krievijā līdz šim nav pastāvējis, lai ieviestu jauninājumam atbilstošus normatīvus, valsts iestādes uzstāj uz tādu novecojušu likumu un formalitāšu piemērošanu jaundibināmajai iestādei, kādas noteiktas zemākas kategorijas un nozīmes iestādēm. Bet tas nozīmē jaundibināmajai iestādei uzlikt žņaugus, kas jau no paša sākuma paralizē tās darbības spēku un padara neiespējamu tādu rezultātu sasniegšanu, ar kādiem lepojas līdzīga veida ārzemju institūti¹².” [10]

Lieta sāka virzīties uz priekšu tikai pēc tam, kad Baltijas ģenerālgubernators A.Suvorovs, kurš, ar Baltijas bruņniecības atbalstu, pārliecināja finanšu ministru un panāca, ka Rīgas Biržas komitejas projekts tiek virzīts izskatīšanai Valsts padomes 1861.gada pavasara sesijā. Statūtu kompromisa versijā bija paredzēts, ka vispārējās tiesības tiek piešķirtas absolventiem, kuri skolu beiguši ar izcilību un paralēli diplomam saņēmuši izcilību apliecināšu atestātu. Attiecībā uz būvdarbu izvešanas tiesību piešķiršanu statūtos tika iestrādāti šādi nosacījumi: 1) Krievijas būvniecības reglamenta 195.panta nosacījumi tiek attiecināti arī uz Rīgas Politehnikumu; 2) arhitektu un būvinženieru pārbaudījumi notiek Satiksmes ceļu un sabiedrisko ēku pārvaldes pārstāvju klātbūtnē [5].

Krievijas Valsts padome 1861.gada 1.maijā atzina, ka valstij tik nepieciešamās iestādes dibināšana, kuras uzturēšanai netiek tērēti valsts līdzekļi un kuras darbību uzrauga Baltijas ģenerālgubernators, ir pamudināma un visnotaļ atbalstāma (sic!). Valsts padomes lēmumu 1861.gada 16.maijā apstiprināja Krievijas ķeizars Aleksandrs II. Skolas projekta virzītāji varēja uzgavilēt – vairāk kā trīs gadus ilgušais šķēršļu pārvarēšanas posms bija noslēdzies un varēja sākties skolas praktiskās veidošanas darbi [5].

Rīgas Politehniskās skolas statūtu 27 paragrāfos lakoniskā formā bija definēti tās uzbūves un darbības paši vispārīgākie nosacījumi. Kaut arī Rīgas Politehniskā skola rietumnieciskā izpratnē neapstrīdami bija augstākā līmeņa tehniskā augstskola, statūtos tai šāds statuss nebija definēts. Salīdzinājumam, Pēterburgas Satiksmes ceļu inženieru institūta 1864.gadā apstiprinātajos statūtos definēts, ka „Institūts ir pirmās kategorijas (*первого разряда*) mācību iestāde”, kas neapšaubāmi apliecina faktu, ka tā ir augstākās izglītības iestāde [11]. Skolas uzbūves un darbības detalizētāks apraksts bija sniegts skolas Organizācijas plānā (*Organisationsplan der polytechnischen Schule zu Riga*) un mācību procesa apraksts – ik gadu tipogrāfiski izdodamajā Programmā (*Programm der polytechnischen Schule zu Riga für das Jahr ... /...*).

Rīgas Politehniskās skolas Padomes 1862.gadā apstiprinātajā organizācijas plānā noteikts, ka Rīgas Politehniskās skolas sastāvā ir 8 speciālās (arodu jeb profesiju) skolas: 1) tirdzniecības (*die Handelsschule*); 2) ķīmijas

⁹ Tolaik neviena speciālā augstākā mācību iestāde Krievijā negatavoja speciālistus tik daudzās atšķirīgās nozarēs, kā bija paredzēts skolas statūtu projektā, turklāt statūtu projekts bija rietumnieciski lakonisks - tajā bija tikai 16 punkti.

¹⁰ Satiksmes ceļu un publisko ēku pārvaldnieks no 1855. līdz 1862.gadam bija ģenerāladjutants Konstantins Čevkins (1802-1875).

¹¹ Finanšu ministrs no 1858. līdz 1862.gadam bija serbu izcelsmes valsts darbinieks senators Aleksandrs Kņazevičs (1792-1872).

¹² Visticamāk, ka ar to domātas rietumvalstu politehniskās skolas jeb politehnikumi.

tehniskā (die chemisch-technische Schule); 3) mehānikas tehniskā (die mechanisch-technische Schule); 4) mašīnbūvniecības (die Maschinenbauschule); 5) būvniecības (die Bauschule); 6) inženieru (die Ingenieurschule); 7) mērnieku (die Feldmesserschule); 8) lauksaimniecības (die landwirthschaftliche Abteilung) un Sagatavošanas kurss jeb klase [12].

Taču pavisam drīz dzīve ienesa pārmaiņas – 1867. gadā Sagatavošanas klasi reorganizēja par Sagatavošanas skolu, speciālās skolas sāka dēvēt par nodaļām (die Fach-Abteilungen), kuras apvienoja zem kopēja nosaukuma „Politehnikums” (Polytechnikum), kuru tautā mēdza dēvēt vienkārši par Politehniku.

Rīgas Politehniskā skola uzsāka darbu 1862.gada 2./14. oktobrī, kad mācības Sagatavošanas klasē uzsāka pirmie 14 audzēkņi, kuriem šajā pašā 1862./1863.mācību gadā pievienojās vēl astoņi. Mācības atsevišķās speciālajās skolās ar nelielu studējošo skaitu sākās gadu vēlāk. Pateicoties labi nostādītajam mācību procesam, Politehnikuma popularitāte strauji auga un 1870./1871. mācību gadā studējošo skaits jau pārsniedza 100, 1874./1875.m.g. – 200, 1878./1879. m. g. – 400, bet 1911/1912.m.g. Rīgas Politehniskajā institūtā bija jau pāri par 1800 studējošo [13]. Studēt Rīgas Politehnikumā brauca ne tikai no Baltijas, bet arī no Krievijas iekšējām guberņām, arī no Polijas. Panākumi tehniskās inteliģences sagatavošanā Politehnikumā tika pamanīti valsts mērogā un Politehnikumam ar laiku oficiāli tika piešķirts taam atbilstošais augstskolas statuss un tiesības. Vēl vairāk, pēc Rīgas Politehniskā institūta parauga nodibināja līdzīgus institūtus vairākās Krievijas pilsētās – Kijevā (1898), Varšavā (1898), Pēterburgā (1902), Novočerkaskā (1907) u.c.

2012. gada oktobrī Rīgas Politehniskās skolas mantiniece – Rīgas Tehniskā universitāte – atzīmē nu jau 150. gadskārtu, kopš tehniskās augstākās izglītības tradīciju iedibināšanas Latvijā. Augstākās tehniskās izglītības caur ērkšķiem uzsāktais ceļš Latvijā turpinās.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Том XXV^А (50). Профессиональное образование. стр. 563-574.
- [2] Полное собрание законов Российской Империи. Собр. Второе. 12 декабря 1825 — 28 февраля 1881 гт (turpmāk - ПСЗРИ II), том XLVII. 1872, Nr.50834.
- [3] Полное собрание законов Российской Империи. Собр. Первое. 1649-1825 гт, том XXXVII 1820, Nr.28303.
- [4] ПСЗРИ II, том VIII, 1833, Nr.6593.
- [5] Festschrift der Polytechnischen Schule zu Riga zur Feier ihres XXVjährigen Bestehens. Riga, 1887. 137 S.
- [6] T.Franke. Vortrag über den Entwurf einer Centralschule für Handel und Gewerbe in Riga. Riga, 1859., 30 S.
- [7] ПСЗРИ II, том XXXIX. 1864, Nr.40860.
- [8] ПСЗРИ II, том XLIV. 1869, Nr.47410.
- [9] Макареня А.А., Соболева Е.В. Рижский политехнический институт – первенец отечественной высшей школы нового типа. Сб. Из истории естествознания и техники Прибалтики (*Acta Historiae Scieniarum Baltica*). Том 8. Рига, 1991, стр.53-61.
- [10] Пийола С. Некоторые аспекты становления Рижского политехникума (1857-1865 гг.). Сб. Из истории естествознания и техники Прибалтики (*Acta Historiae Scieniarum Baltica*). Том 8. Рига, 1991, стр.47-52.
- [11] ПСЗРИ II, том XXXIX. 1864, Nr.41123
- [12] Organisationsplan der polytechnischen Schule zu Riga. Riga. 1862. 15 S.
- [13] ALBUM ACADEMICUM Рижского политехнического института, 1862-1912. Рига, 1912, 815 стр.

Helmut Gulevskis, Dr.sc.ing.
Riga Technical University, Department of studies
Address: 1 Kalku Str., Riga, LV-1658, Latvia
E-mail:Helmut.Gulevskis@rtu.lv

Helmut Gulevskis. Thorny Beginning of Higher Technical Education in Riga

In the late 50s of the 19th century in commercial and industrial circles of Riga, the idea of establishing Riga technical school appeared. The project of the school was developed by a private school director in Riga K. Bornhaupt; a party responsible for the project implementation was Riga Exchange Committee. After discussion of the initial draft plan on establishing a mid-level technical school, it was decided to establish multibranch (polytechnic) higher technical school in Riga based on the Western European model. However, due to the difficulties in reaching an agreement on juxtaposition of Western European traditions of higher education with the traditions of higher technical education in Russia, the project was opposed by senior bureaucratic circles of the Russian Empire. The article summarizes previously published materials by various authors with regard to the establishment of Riga Polytechnicum – a popular high school in the Russian Empire afterwards.

Хелмут Гулевский. Тернистое начало высшего технического образования в Риге

Во второй половине 50-х годов XIX века в торговых и промышленных кругах Риги созрел замысел учредить в Риге техническую школу. Проект школы разработал директор частной школы в Риге К.Борнхаупт, а решение организационной стороны замысла взял на себя Рижский биржевый комитет. В ходе обсуждения проекта первоначальный замысел о создании технической школы среднего уровня перерос в предприимчивость учредить в Риге по западноевропейскому образцу многоотраслевую (политехническую) высшую техническую школу. Однако, продвижение проекта такой школы из-за трудности согласовать западноевропейские традиции технического образования с традициями высшего технического образования в России, встретило сопротивление со стороны высших бюрократических кругов Российской империи. В статье сделано обобщение ранее опубликованных материалов различных авторов, посвященных становлению Рижского политехникума, впоследствии весьма популярной в Российской империи высшей школы.